

"Hayat, bütün kainat fabrikasının çarklarının işlemeden hasıl olan cami ve hülasa bir sanattır." Hayat konusunu açar mısınız, "sırr-ı hayat" ne demektir?

Mesela, bir arının hayatının oluşması için bütün kainat çarklarının işlemesi ve hareket etmesi gerekir. Güneş, su, hava, toprak, elementler, hassas sistem ve düzen, uyumlu ve ölçülü bir şekilde, beraber hareket etmeden arının hayatı oluşamaz. Bu yüzden arının hayatının teşekkülü için bütün kainat ve kainattaki sebeplerin hassas ve ölçülü bir surette çalışması ve hareket etmesi gerekiyor. Bu sebeplerden bir tanesi vazifesini terk etse hayat oluşmaz ve devam etmez. Güneş olmasa, hayat olmuyor, su olmasa yine olmuyor, toprak olmasa yine olmuyor, yıldız ve galaksiler sistemli ve dengeli hareket etmeseler, yine hayat olmuyor. Zira bir yıldız zerre kadar yörüngesini şaşırırsa, bütün kainat fabrikasını yerle bir edecek. Demek çok uzakta hayattan alakasız gibi duran bir yıldızın da hayata bir katkısı ve müdahalesi vardır.

Bu da gösteriyor ki hayat, bütün kainattan süzülüp gelen bir damla bir meyve bir neticedir. Küçük bir arı, hayat sayesinde bütün kainatla alakadar olup bütün sebeplerin bir muhassalası, bir neticesi oluyor. Yani arı basit bir cüz iken, hayat ile bütün kainatla alakadar, külli hükmüne geçiyor. **Arı** hayat sayesinde bütün o külli unsurlara efendi oluyor, o azametli şeyler arıya hayat sayesinde hizmet ediyor.

İşte hayatın üstünde bütün kainatın hakkı ve hizmeti olması, nihayetsiz mühürleri sınırsız imzaları gösteriyor. Yani hayata sahip olmak, bütün kainata sahip olmakla mümkündür.

Demek arıya hayatı kim veriyor ise kainata da sahip olan odur. Zira arı ile kainat muttasıl ve birbiri ile sıkı bir bağ içinde. Arı ile kainat arasındaki her bir bağ, Allah'ın hayat üstündeki sayısız bir mührü, bir imzası oluyor. **Hayat** öyle bir sanat ki, onu Allah'tan başka kimse yapamaz ve taklit edemez.

Hayatın üstündeki sayısız nakışlar ve ince işlemler ise, hayattan kaynaklı duyu ve cihazlardır. Hayat sahibi birisi, bu cihaz ve duygular sayesinde bütün kainatla ilgi ve alaka kurabiliyor.

Mesela, bir dağ hayatsız olduğu için ilgi ve alakası sadece oturduğu bölge ve bulunduğu mekandır. Ama dağdan küçük olan bir arı hayat sayesinde bütün kainat ve onun içindeki alemlerle ilgi ve alaka kurabiliyor. İşte arıyı dağdan azametli kılan, şey hayatın ince işlemleri ve nakışları hükmünde olan duyu ve cihazlardır. Bu mana insanda daha parlak ve daha geniş bir şekilde tecelli ediyor. İnsanın hayatının yanında şuur ve akla sahip olması, hayatının nakış ve inceliklerini daha da

geniřlendiriyor.

Üstad Hazretleri hayatın gayelerini řu şekilde izah ediyor:

"Ey gafil nefsim! Senin hayatının gayesini ve hayatının mahiyetini, hem hayatının suretini, hem hayatının sırr-ı hakikatini, hem hayatının kemâl-i saadetini bir derece anlamak istersen, bak. Senin hayatının gayelerinin icmâli dokuz emirdir."

"Birincisi şudur ki: Senin vücudunda konulan duygular terazileriyle, rahmet-i İlâhiyenin hazinelerinde iddihar edilen nimetleri tartmaktır ve küllî şükretmektir."

İnsanın vücuduna sayısız duygular konulmuştur. Bu duyguların hepsi bir terazi gibi Allah'ın rahmet ve ihsanı ile vermiş olduğu nimetleri tartıp buna karşı şükretmektir. Mesele göz bir terazidir, insan görüntü alemindeki rahmet ve nimetleri bu terazi ile tartar ve gözün vasıtası ile şükreder.

"İkincisi: Senin fıtratında vaz edilen cihazatın anahtarlarıyla esmâ-i kudsiye-i İlâhiyenin gizli definelerini açmaktır, Zât-ı Akdesi o esmâ ile tanımaktır."

İnsanın mahiyetine takılan maddi ve manevi her bir cihaz, Allah'ın ulvi ve kudsi isimlerinin manalarına açılan bir penceredir. İnsan bu cihazlar pencereleri ile Allah'ın isimlerinin defineleri hükmünde olan manaları ve tecellileri anlar ve açar. Bu cihazlar sayesinde Allah'ı isimleri ile beraber tanır.

Mesela, akıl bir cihazdır, insan bu cihaz ile Allah'ın isimlerinin manasını çözümler ve anlar.

"Üçüncüsü: řu teşhircâh-ı dünyada, mahlûkat nazarında, esmâ-i İlâhiyenin sana taktıkları garip san'atlarını ve lâtif cilvelerini bilerek hayatınla teşhir ve izhar etmektir."

řu içinde bulunduğumuz dünya, Allah'ın her bir isiminden hasıl olan ayrı ayrı sanatların sergilendiği bir sergi salonudur. İnsan ise bu sergi salonunun en donanımlı ve kuşatıcı seyircisidir. Her bir sanatı anlamak ve takdir etmek kabiliyeti

insanda mevcuttur. İşte insan bu sergilenen sanatları bilip hayatında da teşhir ve ilan edecek bir misafirdir.

Mesela, bu salonda Allah'ın **Adl ismi** kendisini sanatları ile sergiliyor. İnsan, bu sergilenen adalet manasını burada okuyup sonra hayatına tatbik ederek, bu manayı ilan etmesi en önemli vazifesidir.

"Dördüncüsü: Lisan-ı hal ve kalinle Hâlıkının dergâh-ı rububiyetine ubudiyetini ilân etmektir."

İnsanın, hem hal dili ile hem de kal dili ile kulluğunu Yaraticının rububiyet dergahına ilan etmesi en büyük görevidir. Halimizdeki nihayetsiz kulluk dillerini okuyup bunu normal konuşma dilimiz ile Allah'a arz etmemiz gerekir. Hal diline bir örnek; nihayetsiz acizliğimizi görüp aciz olmayan Allah'a istinat etmektir. Kal dili ise normal dua ve ibadetlerimizdir.

"Beşincisi: Nasıl bir asker, padişahından aldığı türlü türlü nişanları resmî vakitlerde takıp padişahın nazarında görünmekle onun iltifâtât-ı âsârını gösterdiği gibi, sen dahi esmâ-i İlâhiyenin cilvelerinin sana verdikleri letâif-i insaniye murassaâtıyla bilerek süslenip o Şâhid-i Ezelînin nazar-ı şuhud ve işhâdına görünmektir."

Allah'ın isim ve sıfatlarını, kendi üzerimizde amel ve ahlak olarak göstermek demektir.

Mesela, hayatımızda adaletli olmamız **Adl** ismini gösterir, cömert olmamız Allah'ın **Cevad** ve **Kerim** isimlerini üzerimizde ilan etmektir.

"Altıncısı: Zevilhayat olanların, tezahürât-ı hayatiye denilen, Hâlıklarına tahiyatları ve rumûzât-ı hayatiye denilen, Sânilerine tesbihatları ve semerat ve gayât-ı hayatiye denilen, Vâhibü'l-Hayata arz-ı ubudiyetlerini bilerek müşahede etmek, tefekkürle görüp şehadetle göstermektir."

İnsan olarak, şu kainatın halifesi ve kumandanı hükmünde olduğu için, bütün kainatın ve içindekilerin Allah'a yapmış oldukları tesbih ve tahiyeleri, iman ve tefekkür gözü ile görüp, bunları Allah'a şahitlik makamında takdim etmektir.

"Yedincisi: Senin hayatına verilen cüz'î ilim ve kudret ve irade gibi sıfat ve hallerinden küçük nûmunelerini vahid-i kıyasî ittihaz ile Hâlık-ı Zülcelâlin sıfât-ı mutlakasını ve şuûn-u mukaddesesini o ölçülerle bilmektir. Meselâ, sen cüz'î iktidarın ve cüz'î ilmin ve cüz'î iradenle bu haneyi muntazam yaptığından, şu kasr-ı âlemin senin hanenden büyüklüğü derecesinde şu âlemin ustasını o nisbette Kadîr, Alîm, Hakîm, Müdebbir bilmek lâzımdır."

İnsan, bilinmeyi bilinen ile kıyas yapmadan, bir şeyi idrak edemez. Bu yüzden Allah kendi isim ve sıfatlarını kıyaslaması ve idrak etmesi için insana bir takım vehmi ve farazi hatlar tayin etmiştir. Bu hatlar sayesinde insan Allah'ın mutlak ve sınırı olmayan isimlerini bilebilir ve bulabilir.

Mesela, insana vehmi ve farazi olarak cüzi bir kudret verilmiştir. İnsan bu cüzi kudretini Allah'ın sonsuz kudretine bir dürbün, bir mikyas yaparak, kıyasa gider ve bir derece o sonsuz kudret hakkında malumat sahibi olur. İnsan der; "*Ben cüzi kudretim ile şu evi yaptım; Allah ise sonsuz kudreti ile bütün kainatı yaptı.*" Şayet bu cüzi kudret olmasa idi, insan hiçbir zaman Allah'ın sonsuz kudretini hissedip bilemeyecekti. Ama insandaki bu cüzi kudret ve buna benzer bir takım farazi hatlar hakiki anlamda insanın değildir. İnsan bu cüzi sahibiyet ve malikiyet duygularını sadece kavramak ve kıyaslamak için kullanabilir; şaşırıp da, gerçek sahibim derse şirk derelerine yuvarlanır.

"Sekizincisi: Şu âlemdeki mevcudatın her biri kendine mahsus bir dille Hâlıkının vahdâniyetine ve Sâniinin rububiyetine dair mânevî sözlerini fehmetmektir."

Kainatta yüz binlerce tür ve nev vardır. Her bir tür ve nevinde kendine özel bir ibadet dili vardır. İnsan da şu kainatın halifesi olması hasebi ile bütün bu türlerin ibadet dilini okuması ve anlamaya çalışması bir vazifesidir.

"Dokuzuncusu: Acz ve zaafın, fakr ve ihtiyacın ölçüsüyle kudret-i İlâhiye ve gınâ-yı Rabbâniyenin derecât-ı tecelliyâtını anlamaktır. Nasıl ki açlığın dereceleri nisbetinde ve ihtiyacın envâi miktarınca taamin lezzeti ve derecatı ve çeşitleri anlaşılır. Onun gibi, sen de nihayetsiz aczin ve fakrınla, nihayetsiz kudret ve gınâ-yı İlâhiyenin derecatını fehmetmelisin."(1)

İnsan nihayetsiz acizlik ve zayıflık ile donatılmıştır, bu acizlik ve zayıflık damarı ile aciz ve zayıf olmayan Allah'ı bilip bulması gerekir. Nihayetsiz kusurlu olması, kusursuz olan Allah'ı bilebilmesi içindir. İnsan bu zıt vasıflarla Allah'ın kemal sıfatlarına intikal etmesi en güzel bir marifet yoludur. Hayatın bu denli acizlik ve fakirlik ile yoğrulması insana ayrı bir değer katıyor.

(1) bk. [Sözler, On Birinci Söz.](#)